гогічної діяльності, з використанням знань, умінь, навичок, освітнього й життєвого досвіду. Професійна компетентність викладача має складну структуру, яка включає функціонально пов'язані між собою компоненти: сукупність знань, умінь, навичок практичного розв'язання педагогічних завдань; здатність оцінювати власну діяльність, вибирати стратегію поведінки, виходячи з адекватної оцінки конкретної ситуації, тощо. Необхідною умовою професійної діяльності сучасного викладача є формування й розвиток вмінь творчо застосовувати в роботі отримані знання, а також вміння здобувати нові впродовж усієї професійної діяльності і, особливо, вміння передавати ці знання [3].

Підготовка фахівців європейського рівня потребує високого рівня професійної підготовки викладачів. З урахуванням цього сучасний викладач повинен мати:

1. Загальнопедагогічні знання та вміння (знання психології та педагогіки, вміння приймати педагогічні рішення, вміння обирати методи, засоби і форми навчання в умовах КМСОНП, знаходити контакт з різними типами студентів, застосовувати індивідуальний підхід до студентів та ін.).

2. Політичну культуру та демократичний стиль спілкування (вміти слухати співбесідника, вміло ставити запитання, тактично аналізувати виступи, бачити й розуміти реакцію слухачів).

3. Культуру державної мови (вільно володіти мовою перед аудиторією без опори на конспект, застосовувати правильну державну літературну мову та техніку викладання).

4. Особисті якості викладача як людини (витриманість, тактовність, самокритичність, воля, рішучість, сміливість, комунікативність, чесність і справедливість).

5. Педагогічну індивідуальність та майстерність.

6. Культуру зовнішнього вигляду.

7. Здатність до самоосвіти, самоспостереження й самооцінки.

8. Любити педагогічну працю.

Необхідно пам'ятати, що Болонська система розрахована на активного викладача й не менш активного та самостійного студента. Тому повинен застосовуватись демократичний стиль роботи викладача, коли до навчального процесу залучається якомога більше студентів за власним бажанням, створюються умови для співробітництва, але стратегію управління навчальним процесом педагог залишає за собою.

Сьогодні є розрив між вимогами, які суспільство пред'являє до студента як майбутнього спеціаліста, і характером його підготовки у вищому закладі освіти. Подолання цих суперечностей можливе за умов упровадження особистісно орієнтованої підготовки, яка сприяє зростанню якості навчання. Однією з основних умов такої підготовки є активізація пізнавальної діяльності студентів.

Основними напрямками вдосконалення якості освіти на мікрорівні можна вважати:

1. Упровадження в навчальний процес різноманітних методів, прийомів і засобів навчання (різних видів самостійної роботи, системи дослідницьких завдань теоретичного і практичного характеру, розв'язання реальних практичних ситуацій, використання ділових ігор тощо). Застосування ділових і дидактичних ігор на семінарських та практичних заняттях повинно відповідати наступним вимогам: гра має залучати до роботи професійні завдання, відпрацьовувати вміння, інтегрувати накопичений досвід, сприяти інтеграції теорії й практики.

2. Індивідуалізація навчального процесу (впровадження професійно зорієнтованих форм організації самостійної роботи студентів).

3. Активізація пізнавальної діяльності студентів. Саме залучення студентів до активної творчої роботи, створення умов для всебічної реалізації в навчальному процесі здатні забезпечити формування у студентів важливих якостей, які стануть основою професійного становлення.

4. Упровадження системи підготовки та організації діяльності кураторів.

Таким чином, запропонована автором сучасна модель якості освіти дозволяє враховувати основні фактори макро- та мікрорівня, які сприяють підвищенню ефективності системи вищої освіти в ХНЕУ, створюють необхідні умови для адаптації закордонного досвіду до умов України, сприяють формуванню нового менталітету нації та впливають на розвиток економіки на основі новітніх знань.

Література: 1. Бакова І. В. Комплекс заходів щодо підвищення якості навчання та контролю знань студентів / І. В. Бакова, О. І. Пронін, П. П. Селіванова // Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару "Управління якістю підготовки менеджерів". – Харків: ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, 2006. – 72 с. 2. Курило В. Куди вказує стрілка освітнього компасу // Дзеркало тижня. – 2007. – №26 (655). – С. 11 – 19. 3. Концептуальні засади розвитку Харківського національного економічного університету / Укл. О. М. Тридід, В. М. Гриньова, Ю. М. Великий, М. В. Афанасьєв, В. Є. Єрмаченко, В. І. Отенко, О. Г. Зима, В. В. Ольховська, З. Б. Устенко; [Наукове керів. д. е. н., проф. В. С. Пономаренка. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2007 р.

УДК 332.142.4

Павлів О. Б.

ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ЗА ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИМ МЕТОДОМ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ МІСЦЕВИХ РЕСУРСІВ

The article explains the reasons why the programme performance method of budgeting is applied for efficient local resources using and provides systematic development of the region in the frame of Eurointegration. It also pays attention to the role of local government in local budget resources allocation when it is necessary to reach the goal of region development.

Процес глобалізації примушує уважніше визначати місце української економіки у світі, порівнювати рівень життя українців та населення інших країн, шукати можливості до його підвищення, визначатися із партнерами, з'ясовувати перспективу розвитку економіки на найближчий час та віддалену перспективу. При цьому важливим у цьому контексті є розвиток регіонів України через ефективне використання їх ресурсних потенціалів. Взагалі останнім часом питання управління постачанням та розподілом ресурсів набуває особливої актуальності. І саме ефективним інструментом забезпечення здійснення такого управління є бюджет, основне завдання якого – реалізація планів та втілення стратегій як альтернативних способів досягнення мети господарюючого суб'єкта.

В останні роки відбулися позитивні зрушення у сфері реформування бюджетної системи України. У той же час виникає необхідність перегляду ряду законодавчих актів, оскільки з часу прийняття Бюджетного кодексу в 2001 році в Україні змінилася економічна та політична ситуація.

Особливої уваги потребує обговорення питання розподілу повноважень щодо формування й використання бюджетних ресурсів між виконавчою гілкою влади та місцевими органами самоврядуванням. Для останніх цей аспект є надзвичайно актуальним, оскільки саме місцева влада в особі керівників міст

© Павлів О. Б., 2008

не має у своїх руках законодавчо врегульованого, дієвого, базованого на економічних важелях механізму для реалізації своїх функцій. Таким чином, на основі вдосконалення бюджетного процесу створюються передумови для запровадження нових методів управління на місцевому рівні.

Питання програмно-цільового управління, а також програмно-цільового бюджетування розглядалося у працях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Програмно-цільовий метод (ПЦМ) управління не є зовсім новим методом. Однак усі розробки у цій сфері стосуються більшою мірою управління державними коштами для досягнення цілей держави. У свій час над цими проблемами активно працювали науковці різних країн: Е. Голубков, В. Зубаков, Е. Маймінас, Б. Салтиков, Ф. Процай, а також Б. Райсберг, Б. Мільнер, В. Раппорт та ін. Дуже мало розробок стосується саме сфери взаємодії суб'єктів господарювання з бюджетами різних рівнів, управління підприємствами в цих умовах та визначення переваг, можливостей застосування програмно-цільового методу в управлінні ринково орієнтованими підприємствами.

Мета статті – ґрунтуючись на проведенні аналізу набутого досвіду різних країн в організації планування й управління на рівні держави та на рівні підприємства, у взаємозв'язку та відповідному співвідношенні розробити рекомендації щодо вдосконалення такого управління на основі програмно-цільового підходу.

З літературних джерел відомо, що місцеві ресурси – "це запаси чого-небудь, які можна використовувати в разі потреби, а також як засіб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності" [1, с. 467].

Економічна теорія дає таке визначення: "ресурси – це сукупність природних, соціальних та інтелектуальних сил, які можуть використовуватись для створення матеріальних благ та надання послуг" [2, с. 411 – 412].

Згідно зі статтею 142 Конституції України поняття місцевих ресурсів встановлюється в такому контексті: "матеріальною та фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад" [3, с. 32]. Таке визначення обіймає майже всі види ресурсів, але для практичного застосування потребує подальшої конкретизації.

За іншими підходами ресурси також визначаються як основні елементи виробничого потенціалу, що перебувають у розпорядженні системи та використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку [4, с. 238]. С. В. Мочерний до переліку ресурсів відносить такі: природні, технічні, технологічні, кадрові, просторові, часові, структурно-організаційні, інформаційні, фінансові та нематеріальні. Згідно з цим трактуванням ресурси поділяються за різними критеріями. Крім речового та особистісного факторів, також виділяються відтворювані та невідтворювані ресурси.

Узагальнену структуру ресурсів територіальної громади можна подати як сукупність таких основних елементів:

1) власність (історико-архітектурне надбання, рухоме і нерухоме майно, трудові ресурси);

2) природні ресурси (земля, водні ресурси, ліс, надра);

3) фінанси (доходи місцевих бюджетів, позабюджетні джерела, бюджети розвитку, кошти юридичних осіб, кредитні та страхові кошти, цінні папери);

4) нематеріальні активи (інтелектуальна власність, стратегії розвитку території, довго- та короткострокові програми соціально-економічного розвитку, управлінські схеми, кадри, системи організації контролю та моніторингу виконання рішень органів місцевого самоврядування, проектів і програм).

Таким чином, можна зробити висновок про те, що поняття ресурсів загалом і поняття місцевих ресурсів зокрема до кінця не визначено. Ресурси за своїми ознаками суттєво відрізняються за походженням та цільовим використанням, однак універсальне значення поняття "ресурси" може трактуватися лише через фінансову призму. Саме через фінанси може відбутися трансформація одних ресурсів у інші.

Тому в даній статті автор має за мету розглянути лише ту частину ресурсів, яка стосується ефективного управління місцевими фінансовими ресурсами, зокрема доцільного використання обмежених бюджетних ресурсів для досягнення бажаних результатів розвитку регіонів та підприємницьких структур, що здійснюють свою діяльність у їх межах. Основними завданнями у статті виділено такі: розглянути основні відмінності методів формування бюджетів та довести необхідність програмно-цільової орієнтації бюджетного управління.

Програмно-цільовий метод (ПЦМ) бюджетування є якраз інструментом, який забезпечує ефективне управління бюджетним процесом у середньостроковій перспективі; він зорієнтований на вирішення існуючих проблем та досягнення конкретних цілей усіх суб'єктів господарювання: підприємства, територіальної громади та держави. Для більш ефективного вирішення зазначеної проблеми, як показує досвід, необхідно поєднувати переваги ПЦМ бюджетування і стратегічного планування. Стратегічне планування та складання й виконання бюджету за програмно-цільовим методом дозволяють досягти балансу між плануванням стратегічних заходів та їх фінансово-економічним забезпеченням.

Такий підхід, що зорієнтований на перспективу, потребує чіткого визначення довгострокових цілей розвитку, альтернативних шляхів їх досягнення, які відображені у відповідних стратегіях та стратегічних планах, а також змін усіх компонентів виробничо-управлінських систем, що необхідні для забезпечення ефективних результатів. Адже цілі визначають діяльність об'єкта та суб'єкта управління; структуру і механізм функціонування; кадровий склад; перелік напрямків розвитку, а також зміст роботи підсистем забезпечення діяльності та розвитку як регіону в цілому, так і підприємства зокрема. Таким чином, обґрунтована розстановка пріоритетів дозволяє забезпечити системний розвиток, а орієнтація на мету створює умови досягнень необхідних результатів. "Цільове управління, — зазначає Дж. Морісей, — ... потребує ясного й чіткого визначення цілей або бажаних результатів роботи, формування реальних програм їх досягнення та чіткої оцінки параметрів роботи шляхом вимірювання конкретних результатів за етапами досягнення поставлених цілей" [5, с. 73].

У різних країнах світу відомі різні назви методу бюджетування, який переносить наголос з ресурсів на результати з метою покращення прозорості бюджету і кращого розподілу бюджетних коштів. Це такі методи: "бюджетування, спрямоване на результати", "управління продуктивністю", або "покращення продуктивності", а також "програмно-цільове бюджетування". Наприклад, у Російській Федерації таку методологію запроваджують під назвою "Бюджет, орієнтований на результат" (БОР) [6, с. 37 – 41].

Уперше програмно-цільовий метод у бюджетному процесі був застосований у 60-х роках минулого сторіччя. Протягом останніх десятиліть ПЦМ як інструмент управління бюджетом набув популярності в багатьох країнах світу. Сьогодні США, Канада, Австралія, Нова Зеландія та країни — члени Європейського Союзу – активно використовують компоненти цього методу під час складання та виконання бюджету. Елементи програмно-цільового методу застосовуються в Литві та Естонії, Румунії й Болгарії. Значно просунувся у вирішенні проблеми ефективності бюджетних витрат та забезпечення їх цільового використання Казахстан. У Киргизії бюджетна реформа проводиться з 2001 р. у контексті виконання стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни. Бюджет даної країни вже з 2005 р. розробляється згідно з вимогами програмно-цільового підходу [7, с. 22].

Кожна з цих країн має свої надбання в методології програмно-цільового бюджетування. Різниця в підходах пояснюється різницею політичних завдань кожної країни, бюджетними інституціями та організацією бюджетного процесу, різницею в наявності ресурсів. Наочніше передумови та історія запровадження ПЦМ у різних країнах зображені в табл. 1 [7, с. 20 – 21].

Таблиця 1

Передумови та історія впровадження ПЦМ

	США, національний рівень	Австралія	Великобританія	Україна
Передумови (причини) впровадження ПЦМ	необхідність аналізу цілей окремих видів діяльності й забезпечення надання більш актуальної інформації для вищого керівництва; необхідність перенесення акцентів з традиційного процедурного контролю на ефективність та результативність	1980-ті рр. — серйозні економічні проблеми та необхідність зміцнення бюджетної дисципліни з метою розподілу бюджетних ресурсів та раціонального використання; 1983 р. – підтримка новим урядом реформи бюджетної системи та впровадження ПЦМ у бюджетний процес; 1996 р. – активізація впровадження "бюджету за результатами"	результати комплексного аналізу розподілу бюджетних ресурсів та надання послуг за рахунок бюджетних коштів; 1988 р. – було проаналізовано ефективність управління державними фінансами і, як результат, сформовано напрямки їх подальшого вдосконалення зокрема, в частині програмно-цільового підходу	2001 р. — Прийняття Бюджетного кодексу; початок бюджетної реформи; запровадження програмно-цільового підходу до управління бюджетними коштами затверджено на державному рівні Розпорядженням КМУ "Про ухвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі" від 14.09.2002 р. №538-р.
Етапи переходу до ПЦМ	1949 р. – запровадження концепції "Цільового бюджетування"; 1955 р. – запровадження "Програмного бюджетування"; З 1960-х рр. – початок застосування Програмного бюджетування в міністерстві оборони США та інших галузях федерального рівня, а також окремими штатами і містами; 1965 р. – започаткування системи "Планування-програмування-бюджетування" (PPBS); 1973 р. – ініціювання "Управління за завданнями" (MBO); 1977 р. – запровадження "Бюджетування з нуля" (ZBB); 1993 р. – Закон "Про ефективність і результати роботи уряду" (GPR act)	1980 – 1990 рр. – початок запровадження основних елементів ПЦМ на основі досвіду США; широке впровадження програмно-цільового методу відносять до 1997 р., коли було прийнято рішення про підготовку бюджету згідно з ПЦМ; 1999 – 2000 рр. – почали застосовувати на практиці підхід, орієнтований безпосередньо на кінцевий результат у вигляді суспільно вагомого ефекту (за сферами діяльності)	1988 р. – початок реформи державного управління; 1998 р. – запровадження нових, орієнтованих на підвищення якості надання бюджетних послуг підходів у бюджетуванні; з 2000 р. – значне зосередження уваги на пріоритетах державної політики; сьогодні бюджетування реалізується згідно з принципами ПЦМ, базуючись на аналізі кінцевих результатів	з 2002 р. державний бюджет складається за цільовими програмами; з 2003 р. головні розпорядники бюджетних коштів складають бюджетні запити; з 2004 р. головні розпорядники бюджетних коштів складають паспорти бюджетних програм

Запровадження ПЦМ у бюджетному процесі набуває надзвичайної актуальності й в умовах інтеграції України до Європейського Союзу, оскільки підготовка бюджету на декілька років є однією з вимог до країн — членів ЄС та кандидатів на вступ до ЄС.

Місцеві органи влади наближені до підприємств, що функціонують на їх території. Вони мають постійно спільно вирішувати нагальні соціально-економічні завдання, при цьому правильно розставивши пріоритети, перед місцевою владою все частіше постає проблема використання методів розподілу обмежених ресурсів. Тому в таких умовах об'єктивно виникає питання ефективного управління розподілом ресурсів місцевих бюджетів для досягнення поставлених цілей. Однак на заваді стоїть ще й відсутність стратегічного підходу до господарювання, оскільки навіть якщо формально місто і має стратегію розвитку та розроблений стратегічний план, то воно майже ніколи не користується цими інструментами управління. Призначені чи обрані керівники міст за своїми посадами мають опікуватись розвитком підвладних їм соціальних систем, і тут саме стратегічне планування може дати їм цілу низку потенційних переваг. Як показує досвід, стратегічне планування може створити корисну основу для ухвалення та забезпечення виконання принципових рішень, що стосуються діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, в тому числі й підприємства.

Зрештою, і в самих підприємств, які здійснюють свою господарську діяльність у межах тієї чи іншої територіальної громади, відсутні стратегії та стратегічні плани розвитку або ж вони є лише формальністю, тобто стратегічні цілі підприємства залишаються лише розглянутими папері й немає механізму постійної перевірки (моніторингу) досягнутих результатів функціонування організації на предмет відповідності визначеним цілям. Ця ситуація посилюється ще й невідповідністю і незбалансованістю цілей функціонування та розвитку підприємства відносно регіону, міста, територіальної громади в коротко- та довгостроковій перспективі. Інструментом балансування різних стратегій регіонів, міст і підприємств має стати розробка дієвих планових документів – проектів та програм з реалізації конкретних стратегічних завдань відповідного суб'єкта господарювання.

Нині в Україні реалізуються науково-дослідні та конструкторські роботи за понад 60-ма державними і міжнародними цільовими комплексними програмами (ЦКП). Найбільш відомими з них є: "Програма стабілізації та розвитку АПК", "Національна програма виробництва технологічних комплексів машин і устаткування для сільського господарства, харчової та переробної промисловості", "Комплексна програма модернізації та розвитку паливно-енергетичної промисловості ("Енергетика")", "Програма розвитку вугільної промисловості та її соціальної сфери ("Вугілля")", "Програма розвитку та технічного переозброєння підприємств чорної і кольорової металургії", "Програма конверсії військово-промислового і машинобудівельного комплексів", "Програма розвитку авіаційної промисловості", "Програма розвитку хімічної, нафтохімічної та нафтопереробної промисловості", "Програма розвитку транспортного комплексу", "Програма розвитку лісового господарства і лісопромислового комплексу", "Програма ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС", "Програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра", "Програма в галузі охорони здоров'я і медичної техніки", "Національна програма відродження освіти ("Україна — XXI століття")", "Програма основних напрямків розвитку культури", "Програма розвитку матеріально-технічної бази книговидання і преси", "Національна космічна програма", "Державна програма приватизації" тощо.

Програмування як спосіб вирішення економічних проблем застосовується на різних рінях управління економікою. Найважливіші програми, спрямовані на розв'язання загальнодержавних і загальносуспільних проблем, які формуються,

виходячи зі стратегічних цілей держави, здобувають статус національних програм. В Україні національні ЦКП розробляються й реалізуються згідно з постановами Верховної Ради, указами Президента, розпорядженнями Кабінету Міністрів.

Аналіз досвіду виконання різних державних та національних проектів і програм дозволив визначити такі основні проблеми цього процесу, що обумовлюють недієвість розроблених планових документів та відстрочення їх виконання:

брак своєчасного й достатнього фінансування цих проектів і програм, а ефективна стратегічна діяльність неможлива без своєчасного забезпечення фінансовими ресурсами;

формування бюджету без стратегічного підходу, що, у свою чергу, так само веде до помилкової практики витрат;

досвід бюджетування, що склався в Україні, не зорієнтований на цільове використання обмежених бюджетних ресурсів;

на даний час бюджети міст складаються за постатейним (традиційним) методом, визначеним законодавчо, що становить абсолютно незрозумілий процес для пересічного представника громади та й навіть для працівників органів місцевого самоврядування, оскільки формат бюджету відображає лише коди програм і певні цифри на фінансування, чого аж ніяк недостатньо для забезпечення прозорості всього процесу та здійснення ефективного контролю за використанням бюджетних коштів;

недостатня участь суб'єктів господарювання у процесі реалізації державних цільових програм, зокрема рівень підприємницьких структур практично взагалі не залучений до цього процесу;

наявність недоліків управління процесом розробки та реалізації програм;

відсутність чітких критеріїв формування показників ефективності та результативності реалізації програм, а також невизначеність кінцевої мети їх виконання і, як наслідок, нецільове використання асигнувань на окремих етапах здійснення програм.

Саме тому останнім часом йде пошук узгодженості бюджетного процесу зі стратегічними завданнями суб'єктів господарювання. Неабияке значення при цьому має впровадження цільових та програмно-цільових підходів (автор розуміє тут принциповий підхід до управління, спрямований на досягнення цілей, але має на увазі також практику "управління за результатами", "програмно-цільове управління" та інші варіанти даного підходу) у практику діяльності державних, місцевих органів управління (запровадження програмно-цільового підходу до управління бюджетними коштами вже затверджене на державному рівні Розпорядженням КМУ "Про ухвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі" від 14.09.2002 р. №538-р.") та підприємницьких структур.

Саме ПЦМ дає низку переваг. По-перше, бюджет складається і планується на 3 – 5 років у розрізі програм, що дає розуміння громаді про те, куди витрачаються їх гроші.

По-друге, на відміну від традиційного методу обґрунтування видатків відбувається на основі визначення основних цілей і показників ефективності та результативності їх досягнення, що знову ж таки дає можливість правильно оцінити результати, які були досягнуті в ході реалізації програми (шведські ж дослідники, у свою чергу, стверджують, що систематична оцінка досягнутих результатів – найкращий шлях до успіху. Механізм оцінювання має виконувати подвійну функцію: по-перше, забезпечувати тривалий і систематичний потік надійної інформації про реальні результати, а по-друге, сигналізувати про результати щодо досягнення основної мети і вказувати на критерії та стандарти цінностей, яких очікують).

І, по-третє, найважливіше, що такий підхід побудований на основі прозорості та підзвітності, підвищує відповідальність керівників установ за досягнення визначених спільно з громадою результатів, що спонукає їх до роботи. Таким чином, ПЦМ забезпечує комплексний підхід до формування й виконання бюджету. Основні відмінності обох методів відображено в табл. 2.

Таблиця 2

Відмінності програмно-цільового та постатейного методів формування бюджетів

Постатейний (традиційний) метод	Програмно-цільовий метод
Планування бюджету на 1 рік (короткострокова перспектива)	Планування бюджету на 3 – 5 років (середньострокова перспектива)
Видатки визначаються на основі усталеної практики без оцінки їх доцільності та якості бюджетних послуг, тобто на основі даних попередніх років	Обґрунтування видатків здійснюється на основі фактичних потреб громади та визначених цілей, при цьому встановлюються показники соціальної та економічної ефективності і результативності
Бюджет складається за: бюджетними функціями; статтями економічної класифікації видатків (КЕКВ)	Бюджет складається за: видатками бюджетних програм; КЕКВ (формат зрозумілий кожному громадянину)
Бюджет спрямований на утримання бюджетних установ, їх мережі	Бюджет спрямований на досягнення найбільш ефективних, якісних результатів від витрачених бюджетних коштів
Відсутність відповідальності за результати діяльності бюджетних установ та якість послуг, що надаються	Персональна відповідальність керівників установ та організацій за досягнення результатів бюджетних програм
Відсутній соціальний ефект, оскільки основні рішення влади приймаються за "закритими" дверима	Дорадчі комітети, сформовані з представників різних зацікавлених груп, виносять пропозиції на громадські слухання, де приймається спільне рішення, що дозволяє владі розділити з народом відповідальність за нього

У сучасних умовах місцевій владі слід усвідомити, що тільки найефективніше використання наявних бюджетних коштів може забезпечити подальший розвиток міста, ефективне функціонування підприємств та його території, благополуччя громади і майбутнє самої влади. Головне – це сприяння обміну досвідом та перейняття кращих практик управління, адаптованих до умов української економіки. При цьому перспективними напрямками подальших розвідок є:

1) розробка пропозицій щодо змін у законодавстві для успішного балансування ПЦМ управління бюджетом для державних і бізнес-структур;

2) балансування стратегічних цілей суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм шляхом уніфікації загальних цільових показників використання бюджетних коштів (показники затрат, продукту, ефективності/результативності та корисності/якості);

3) необхідність розробки збалансованих показників щодо розподілу та оцінки використання бюджетних коштів, а також аналізу досягнутих результатів при впровадженні цільових комплексних програм для всіх рівнів господарювання.

Бюджетування на основі програмно-цільового методу повинно охоплювати всі рівні економіки:

державний;

галузевий;

регіональний;

місцевий;

рівень підприємств та їх об'єднань (зокрема, в цій частині метою подальших досліджень повинна стати розробка цільових показників використання коштів, які б могли бути застосовані як підприємством, так і органами самоврядування для балансування цілей розвитку господарюю-

чих одиниць та здійснення моніторингу й оцінки досягнутих результатів).

Таким чином, тільки за умов налагодження ефективного функціонування вертикалі "держава – місто – підприємство" можна добитися системного розвитку економіки нашої країни в цілому, а також забезпечити подальше виконання необхідних умов на шляху євроінтеграції.

Література: 1. Економічний словник-довідник / За ред. С. В. Мочерного. – К.: Феміна, 1995. – С. 467. 2. Семюелсон Пол А. Мікроекономіка / Пол А. Семюелсон, Вільям Д. Нордгауз. – К.: Основи, 1999. – С. 411 – 412. 3. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР // www.rada.gov.ua 4. Економічний енциклопедичний словник / За ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – С. 238. 5. Моррисей Дж. Целевое управление организацией. – М.: Советское радио, 1979. – С. 73. 6. Ведунг Еверт. Оцінювання державної політики і програм. – К.: Всеувито, 2003. – С. 37 – 41. 7. Программно-целевой метод бюджетного финансирования. История развития // Теория и практика управления. – 2005. – №4. – С. 18 – 23. 8. Закон України "Про державні цільові програми" від 18.03.2004 р. №1621-IV // www.rada.gov.ua 9. Розпорядження КМУ "Про ухвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі" від 14.09.2002 р. №538-р. // www.rada.gov.ua 10. Бачарніков В. П. Математичне і програмне забезпечення цільових програм у стратегічному менеджменті. – К.: Ніка-центр, 2005. – С. 20 – 22. 11. Шершньова З. Є. Стратегічне управління. – К.: КНЕУ, 2004. – 700 с.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2008 р.

УДК 658.12

Архипенко С. В.

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

The detailed analysis of the main social factors of the population wellfare measurement from the region point of view (such as avarage mounthly wages, income of the population, unemployment rate and labour demand) is organized in the article. The conclusion about reinforcement region on social parameters and clear division of Ukraine into successful and depression parts are made on the basis of this analysis.

Ключовою проблемою, що сформувалася в Україні протягом шістнадцяти років її існування та потребує поетапного вирішення, є зростання соціальних диспропорцій розвитку регіонів і низький рівень їх економічної активності. Поступове зниження зазначених тенденцій стало на сьогодні пріоритетним завданням державної регіональної політики, адже дані диспропорції перетворилися на чинник, що уповільнює темпи економічного зростання на всій території держави. Саме тому проведення аналізу соціальних показників життя регіонів є необхідним з огляду на виявлення тенденцій, що склалися за останні роки, і вироблення на його основі конкретних напрямів покращення такого стану.

© Архипенко С. В., 2008

У наукових колах на сьогодні приділяється достатньо уваги проведенню аналізу як економічного, так і соціального стану регіонів України. Зокрема, такі вчені-регіоналісти, як М. І. Долішній, С. М. Злупко, С. Й. Вовканич [1; 2], С. А. Романюк [3] та З. С. Варналій, провели ґрунтовний аналіз соціальних показників розвитку регіонів з 1995 до 2000 р. з наданням відповідних висновків. Праці багатьох економістів присвячені розробці методик аналізу різних аспектів економічного та соціального життя регіонів, це такі економісти: Н. І. Андрусишин, В. І. Кардаш, Ю. О. Сідляр та ін.

Метою статті є проведення ґрунтовного аналізу основних соціальних показників виміру добробуту населення в регіональному розрізі та формування висновків про порівняльне соціальне становище регіонів і динаміку соціальних диспропорцій.

Зростання економічних диспропорцій зумовило посилення регіональної асиметрії за основними соціальними параметрами. Так, зростають відмінності між регіонами в оплаті праці (табл. 1).

Таблиця 1

Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, грн.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Україна	73	126	143	153	178	230	311	376	462	590	806
Автономна Республіка Крим	70	118	134	143	168	225	301	358	433	543	730
Області:											
Вінницька	58	100	112	115	129	159	215	265	334	435	597
Волинська	53	90	103	105	118	150	201	253	319	412	591
Дніпропетровська	91	159	179	189	209	273	370	438	526	667	913
Донецька	97	158	180	195	220	292	383	452	550	712	962
Житомирська	61	102	114	118	134	164	220	268	334	434	602
Закарпатська	50	86	100	108	130	172	238	295	379	479	665
Запорізька	84	146	163	183	215	289	379	445	541	671	860
Івано-Франківська	65	105	116	120	140	188	259	318	402	510	718
Київська	78	136	155	161	191	241	317	378	470	592	811
Кіровоградська	58	103	114	119	137	170	231	282	353	455	624
Луганська	82	132	151	163	184	232	320	393	474	596	805
Львівська	62	107	122	132	152	196	272	339	419	523	713
Миколаївська	68	116	131	145	169	227	327	398	470	565	744
Одеська	66	117	134	146	183	236	306	379	454	566	768
Полтавська	76	130	142	150	173	220	292	354	437	560	758
Рівненська	61	105	117	120	135	173	245	312	390	506	685
Сумська	66	115	127	130	150	194	259	307	379	473	663
Тернопільська	53	90	102	104	112	135	190	237	304	388	553
Харківська	72	127	149	159	184	230	310	370	455	569	759
Херсонська	59	102	120	125	143	173	233	289	356	451	625
Хмельницька	55	95	109	114	127	156	211	258	323	419	584
Черкаська	63	111	122	127	146	175	229	276	350	465	642
Чернівецька	55	94	108	106	123	157	218	271	344	441	621
Чернігівська	57	104	116	122	141	177	235	277	342	438	602
м. Київ	100	177	215	247	303	405	549	643	761	967	1314
м. Севастополь	83	137	153	159	187	251	325	391	486	594	803

Незважаючи на досить рівномірне щорічне збільшення середньомісячної заробітної плати по всій території України, її розмір значно відрізняється по регіонах. Так, протягом 10 років дослідження (1995 – 2005 рр.) зберігається така тенденція, що найвищу зарплатню отримують працівники з промислово розвинутих регіонів, підприємства яких є прибутковими і в змозі платити більше, ніж регіони сільськогосподарської спе-